

ВНЕСОК ОТЦІВ ЧИНУ ВАСИЛІЯ ВЕЛИКОГО У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ТЕОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

ДАРИНА МАРЦІНОВСЬКА

*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
філософський факультет*

*Кафедра кафедри філософії, соціології та релігієзнавства
вул. Т. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, Україна, 76000*

У статті розглядаються історичні і церковні проблеми розвитку української теологічної освіти і внесок у цей процес Чину святого Василя Великого (ЧСВВ) Української греко-католицької Церкви (УГКЦ).

Ідея статті полягає в тому, щоб розглянути історію становлення української теологічної освіти в контексті ролі отців василіан у цьому процесі на тлі складних історичних випробувань ідентичності УГКЦ впродовж останніх чотирьох сторіч. Аргументовано доводиться великий внесок Чину святого Василя Великого у становлення освіти й духовності в Україні, адже за його сприяння впродовж понад ніж чотирьохсот років українські католицькі християни і весь український народ за умов бездержавності мав можливість формувати в навчальних інституціях Європи, Америки і України духовно-освітню і наукову еліту. Діяльність отців василіан у царині розвитку освіти й духовності в Україні та в світі не лише залишила особистий глибокий слід в українській історії і культурі, але й спричинилась до духовно-культурного й національно-політичного відродження українського народу.

Ключові слова: *українська теологічна освіта, Чин святого Василя Великого (ЧСВВ), Українська греко-католицька церква (УГКЦ), діяльність отців василіан, духовно-освітня ідентичність українського греко-католицизму.*

Проблема становлення української освіти, зокрема теологічної, набула сьогодні великої актуальності в контексті євроінтеграційних прагнень України. Розвиток української теологічної освіти органічно пов'язаний з діяльністю отців василіан в Україні і за кордоном, і цей зв'язок має давню історичну традицію, а тому українська теологічна освіта має типово європейський характер, поєднаний з національним та східним наповненням. Цей тісний зв'язок зумовлений багатовіковою єдністю Української греко-католицької церкви (УГКЦ) з римо-католицькою Церквою (РКЦ) та її освітніми інституціями, формалізованими Берестейською унією 1956 року. Так, уже від 1596 року розпочалися перші теологічні студії українських студентів у Римі, котрі прибули до Папської Грецької колегії Св. Атанасія. В цей же період (1615 р.) Апостольська Столиця надала право Київському митрополитові Йосифу-Вельяминові Рутському (1613–1637), одному з перших українців-студентів цієї колегії, а пізніше великому реформаторові Чину святого Василя Великого (ЧСВВ), відкривати школи на Русі-Україні з усіма правами і привілеями, наданими тодішнім єзуїтським школам.

Саме з римською колегією Св. Атанасія пов'язує владика Софрон Мудрий, ЧСВВ – один із провідних дослідників історії УГКЦ – перший період у становленні української теологічної освіти в Римі, оскільки саме з цієї колегії постала майбутня Українська папська колегія Св. Йосафата, яка функціонує і до сьогодні і яку в 60-х – 80-х роках ХХ ст. очолював

згаданий владика (тоді – отець Софрон Мудрий ЧСВВ)¹. 1596 року папа Климент VIII (1536–1605), а згодом папа Павло V (1605–1621) виділили спершу чотири, а пізніше – шість стипендій для студентів теології з України. Цей період протривав до 1803 року – до часу тимчасового закриття Грецької колегії через наполеонівські війни. Загалом за цей час в колегії пройшли навчання 139 богословів, з котрих переважно більшість становили отці василіани і з яких згодом було вибрано 28 єпископів, а з них вісім стало київськими митрополитами УГКЦ².

Реформував отців василіан митрополит Рутський у тісному зв'язку духовного й освітнього вишколу, і розпочав він з відкриття двох монастирів: у Жировичах і в Битені, в яких 1616 року заклав перші монаші спільноти. Освіту й опіку над майбутніми монахами владика доручив отцям єзуїтам. Цього ж 1616 року митрополит остаточно завершив реорганізацію уніатського василіанського чернецтва на підставі уставу св. Василя Великого, який він відповідно опрацював. На першому монашому з'їзді (капітулі) 19–26 липня 1617 року в Новгородовичах митрополит Й.-В. Рутський розпочав об'єднання монастирів Київської митрополії Руської унійної Церкви в один василіанський Чин під проводом виборного протоархімандрита, щоб мати в ньому головного рушія церковного життя з'єднаної Церкви. При цьому він намагався підвищити освітній рівень світського духівництва, засновуючи і реорганізуючи школи під проводом василіан (у містах Бересті, Володимирі-Волинському, Новгородку), а також заснувавши 1626 року духовну семінарію в Мінську³.

Вже від 1624 року УГКЦ мала свої так звані уніатські школи (спершу парафіяльні та отців василіан, а пізніше – семінарії і колегіуми), які проіснували в Галичині до 1939 року, а вищу освіту українці греко-католики впродовж останніх чотирьох сторіч масово здобували в європейських університетах. Тому не випадково ці церковні навчальні заклади стали осередками української духовності. Таким осередком була заснована 1601 року у Вільні Київським митрополитом І. Потієм (1600–1613) перша семінарія для вишколу духівництва та школа у Володимирі-Волинському при соборній Успенській церкві, відкрита 1609 року⁴.

Автономні василіанські монастирі та монастирі, підлеглі місцевим єпископам, на основі ухваленого митрополитом Й. Рутським закону були об'єднані в одну Конгрегацію під покровом Св. Трійці. Централізація і об'єднання Василіанського чину з ієрархією забезпечили формування високоосвіченого, глибоко духовного монашества, яке стало основною силою Унійної Церкви.

Наступний етап розвитку студій українських теологів поза межами України тривав впродовж 1845–1897 років перш за все в Римі, де після поновлення роботи Грецької колегії Св. Атанасія по наполеонівських війнах стараннями папи Лева XIII (1878–1903) було відкрито першу українську теологічну колегію – колегію імені святого священномученика Йосафата на площі Мадонни-дей-Монті при осідку отців василіан та Київської митрополії в Римі. В цей відносно короткий період студії в Римі відбули 62 студенти, серед яких був і майбутній митрополит Галицької митрополії УГКЦ Сильвестр

¹ О. Софрон Мудрий, ЧСВВ. *Нарис історії Української Папської Колегії св. Йосафата в Римі*, (Рим: Українська Папська Колегія св. Йосафата, 1984), 16.

² О. Софрон Мудрий, ЧСВВ. *Нарис історії церкви в Україні*, (Івано-Франківськ: Нова Зоря, 1999), 224–225.

³ *Ibid.*, 225.

⁴ Святослав Кияк, «Україна і Ватикан у розвитку вищої освіти та духовності». *Україна і Ватикан. Серія збірників наукових праць. Вип. II: Україна і Ватикан у розвитку вищої освіти і духовності: матеріали Міжн. науково-практичної конференції «Україна і Ватикан у розвитку вищої освіти і духовності» (Одеса, 30 жовтня 2008 р.)*, (Одеса, 2008), 10.

Сембратович (1885–1898)⁵. Ця колегія стала першим закордонним навчальним закладом УГКЦ, яким заопікувались отці василіани і в якій до 1982 року пройшли студії 553 студенти, серед яких 125 здобуло докторські ступені, зокрема з теології – 86, з філософії – 26, з церковного права – 10, з історії – два, з літургії – один⁶.

Третій період ватиканських студій українських теологів розпочався з офіційного відкриття колегії Св. Йосафата 18 грудня 1897 року, яка 1932-го змінила свій осідок, переїхавши до нового, спеціально збудованого приміщення на Джаннікольйо, де вона міститься і сьогодні. Колегія пережила лихоліття Другої світової війни, залишаючись на лише осередком знань, але й осідком духовності та національних християнських традицій українського католицизму, як наголосив папа Іван-Павло II (1978–2005) 16 січня 1983 року в своєму слові на святкуванні 85-річчя заснування і 50-річчя нового осідку колегії⁷.

Після Другої світової війни українська греко-католицька освіта активно розвивалась лише в діаспорі, оскільки в Україні в умовах підпільної діяльності УГКЦ діяла лише підпільна семінарія, в якій у 1960-ті роки навчалось 20 студентів⁸. В повоєнний час теологічна освіта активно розвивалась в Римі завдяки колегії Св. Йосафата, а також у Куритібі (Бразилія), де в 70-х роках ХХ ст. було відкрито семінарію отців василіан, а в Оттаві (Канада) 1990 року було відкрито Інститут східнохристиянських наук імені митрополита Андрея Шептицького на базі місцевого католицького університету імені св. Павла. У США вже від 1939 року в місті Стенфорддо сьогодні діє коледж Св. Василя Великого УГКЦ, а 1941 року у Вашингтоні було засновано священицьку семінарію Св. Йосафата, яка виконує свою місію і сьогодні і в якій впродовж перших 20-ти років було виховано понад 90 священиків УГКЦ. Головним центром вишколу українських католицьких богословів за кордоном сьогодні залишаються колегії Св. Йосафата та Св. Софії в Римі, в яких зокрема у 2006–2007 роках навчалось відповідно 45 і 43 студенти. Разом з тим вже понад чотириста років головною формою закордонної української католицької освіти залишається форма співпраці УГКЦ з римо-католицькою Церквою та європейськими державами через участь українських студентів у теологічних студіях на католицьких теологічних факультетах державних і церковних вишів, які ведуть підготовку фахівців за єдиною навчальною програмою, затвердженою ватиканською конгрегацією освіти, що засвідчує статистика навчання українських католицьких богословів за межами України у 2000–2007 роках: Австрія – 21 студент; Бельгія – 22, Голландія – два, Італія – 228, Канада – сім, Німеччина – 19, Польща – 66, США – два, Франція – один, Швейцарія – один, усього – 418 студентів⁹.

Загалом за 85 років зі стін колегії Св. Йосафата в Римі вийшло понад 400 священиків, з яких 125 закінчили свої студії докторатами (з теології – 86, з філософії – 26, з церковного права – 10, з історії – два, з літургії – один), а понад 80 – ліцензіатами, а від 1596 року в Римі здобули теологічну освіту понад 800 студентів, з яких близько 600 стали священиками, понад 40 – єпископами, 12 – митрополитами, два – кардиналами, 12 – протоархімандритами Чину отців василіан¹⁰.

⁵ О. Софрон Мудрий, ЧСВВ. *Нарис історії Української Папської Колегії*, 16–17.

⁶ *Ibid.*, 168, 195.

⁷ о. Софрон Мудрий, ЧСВВ. *Нарис історії церкви в Україні*, 164.

⁸ Богдан Боцюрків, *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939–1950)*. (Львів: Вид-во Українського Католицького Університету, 2005), 102.

⁹ Святослав Кияк, «Україна і Ватикан у розвитку вищої освіти та духовності», 14.

¹⁰ *Ibid.*, 15.

Формування української католицької духовно-теологічної еліти в колегії Св. Йосафата продовжилось зі ще більшим успіхом під час після виходу УГКЦ з підпілля та за незалежності України. Так, лише у 2000–2007 роках в колегії й інших папських навчальних закладах у Ватикані здобуло освіти 228 студентів¹¹.

До числа інших теологічних навчальних та наукових інституцій в Римі слід віднести Український католицький університет ім. св. папи Климента, заснований 25 листопада 1963 року Блаженнішим Йосифом Сліпим за благословенням папи Івана XXIII (1958–1963), який став «вогнищем української науки в Римі»¹², якому судилось продовжити найкращі традиції Львівської богословської академії, яку закрили більшовики 14 квітня 1945 року, та стати фундаментом нинішнього Українського католицького Університету у Львові. Також за стараннями кардинала Йосифа Сліпого при церкві Св. Софії в Римі постали Папський інститут і колегія Покрови Божої Матері, яка разом із колегією Св. Йосафата впродовж останніх десятиліть залишається важливим осередком активного формування духовно-теологічної еліти УГКЦ. Інститут бере свій початок від створення 29 червня 1952 року стараннями Апостольського візитатора УГКЦ владики Івана Бучка поблизу Орлеана у Франції малої семінарії УГКЦ для дітей українських емігрантів-католиків, яку 1956 року було переведено до Кастель-Гандольфо біля Риму, де їй папа Іван XXIII надав статус Папської гімназії з правом видавати дипломи про повну середню освіту. У вересні 1959 року цей навчальний заклад було переведено в нове приміщення на вул. Боcea (де він перебуває і сьогодні), і він отримав нову назву «Українська мала семінарія ім. святого Йосафата в Римі», яка 1963 року отримала статус понтифікальної семінарії, в якій 2007-го навчалось близько 40-ка студентів-українців з України і діаспори та іноземні громадяни, котрі навчались у папських університетах, здобуваючи теологічну освіту й готуючи дисертації з різних теологічних дисциплін¹³.

Загалом українська теологічна освіта у Ватикані сьогодні переживає період активного розвитку і зорієнтована в першу чергу на потреби УГКЦ в Україні, зокрема на підготовку кадрів вищої теологічно-духовної кваліфікації для церковних вишів, які також готові до праці й у світських українських вишах, чому, зокрема, покликаний сприяти і Болонський процес, до якого приєдналась Україна. Для активного залучення в освітній процес в Україні теологів із закордонними дипломами на сьогодні за прикладом інших європейських країн вже визнаються дипломи про закінчення папських університетів та інших закордонних вищих церковних навчальних закладів, а також держава визнає церковні вищі навчальні заклади в Україні.

Загалом сьогодні є незаперечним фактом великий внесок Чину святого Василія Великого у становлення освіти й духовності в Україні, адже за його сприяння впродовж понад чотирьохсот років українські католицькі християни і весь український народ за умов бездержавності мали можливість формувати в навчальних інституціях Європи, Америки і України духовно-освітню й наукову еліту, яка не лише залишила особистий глибокий слід в українській історії та культурі, але й спричинилась до духовно-культурного й національно-політичного відродження українського народу.

¹¹ Григорій Хоружий, *Ватикан: історія і сучасність*, (Львів: Місіонер, 2007), 228.

¹² Мілена Рудницька, *Невидимі стигмати*, (Рим – Мюнхен – Філадельфія: Логос, 1971), 357.

¹³ Григорій Хоружий, *Ватикан: історія і сучасність*, 229.

**THE CONTRIBUTION OF THE FATHERS OF THE ORDER OF
ST. VASSILY THE GREAT TO THE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN THEO-
LOGICAL EDUCATION**

MARZINOVSKA DARYNA

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Philosophy Faculty
Department of Philosophy, Sociology and Religious
street, T. Shevchenko, 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76000

SUMMARY

The article deals with the historical and ecclesiastical problems of the development of Ukrainian theological education and the contribution of St. Basil the Great (OSBM) of the Ukrainian Greek Catholic Church (UGCC) to this process.

The idea of the article is to consider the history of the formation of Ukrainian theological education in the context of the role of the Basilian Fathers in this process, in light of the complex historical tests of the identity of the UGCC during the last four centuries.

The formation of the Basilian theological education is historically inseparable from the reformation of the Order of St. Basil the Great Metropolitan of Kiev, Joseph VelyaminRutsky in the first quarter of the seventeenth century under the tutelage of Jesuit Fathers.

At the same time, the Metropolitan tried to raise the educational level of the secular clergy by establishing and reorganizing schools under the leadership of the Basilian Fathers, as well as establishing a spiritual seminary that existed in Galicia until 1939.

The decisive stage in the development of the studies of Ukrainian theologians outside Ukraine lasted throughout the second half of the nineteenth century, first of all - in Rome, in the name of the holy martyr Jehoshaphat. This college became the first foreign educational institution of the UGCC, which was hauled to the present day by the Basilian Fathers, and in which, up to 1982, 553 students went to the studio.

The College of the Holy Martyr Jehoshaphat survived the tragedy of the Second World War, remaining to this day only a center of knowledge, but also the seat of spirituality and national Christian traditions of Ukrainian Greek Catholicism.

After the Second World War, Ukrainian Greek Catholic education was actively developed by the Basilian Fathers only in the diaspora, since in Ukraine under the underground activities of the UGCC there was only a underground seminary. In the postwar period, theological education was actively developed by the Basilic Fathers in Rome, thanks to the College of St. Jehoshaphat, as well as in Curitiba (Brazil), where in the 70's of the twentieth century the Basilian Fathers Seminary was opened, and in the year 1990, the Institute of Eastern Christian Studies named after Metropolitan Andrey Sheptytsky was opened in Ottawa (Canada) on the basis of the St. Catholic University of St. Paul. In the USA from 1939 in Stamford there is a college of St. Basil the Great UGCC, and in 1941 a St. Jehoshaphat Seminary was founded in Washington, who is performing his mission today.

From 1959 to today, in Rome, under the direction of the Basilian Fathers, there is also the educational institution „Ukrainian Small Seminary named. St. Jehoshaphat in Rome”, which in 1963 gained the status of the Pontifical Seminary named after St. Sofia, where students from Ukraine and the Diaspora and foreign citizens study at parallel courses at the Papal Universities, gaining theological education and preparing dissertations on various theological disciplines.

In general, the article substantiates the great contribution of the Order of St. Basil the Great to the formation of education and spirituality in Ukraine, since in its assistance to more than four hundred years, Ukrainian Catholic Christians and the entire Ukrainian people, in conditions of statelessness, had the opportunity to form in the educational institutions of Europe, America and Ukraine spiritual and educational and scientific elite. The activities of the Basilian Fathers in the field of development of education and spirituality in Ukraine and in the world not only left a personal deep trace in Ukrainian history and culture, but also contributed to the spiritual, cultural and national-political revival of the Ukrainian people.

Key words: the Ukrainian theological education, the Order of St. Basil the Great (OSBM), the Ukrainian Greek Catholic Church (UGCC), the activity of the Basilian Fathers, the spiritual and educational identity of Ukrainian Greek Catholicism.

REFERENCES

Botsyurkiv, Bogdan. *Ukrainian Greek Catholic Church and Soviet State (1939–1950)*, (Lviv: Vyd-vo Ukrayins'koho Katolytskoho Universytetu, 2005). (in Ukrainian).

Mudryy, Sofron, OBSM. *Essay on the history of the church in Ukraine*, (Ivano-Frankivs'k: Nova Zorya, 1999). (in Ukrainian).

Kyyak, Svyatoslav. "Ukraine and Vatican in the development of higher education and spirituality". *Ukraine and the Vatican. Series of collections of scientific works*. Issue II: Ukraine and the Vatican in the development of higher education and spirituality: materials of the International Scientific and Practical Conference "Ukraine and the Vatican in the Development of Higher Education and Spirituality" (Odesa, October 30, 2008), (Odesa, 2008), 10-17. (in Ukrainian).

Mudryy, o. Sofron, OBSM. *Essay on the history of the Ukrainian Papal College of St. Jehoshaphat in Rome*. Rym: Ukrayins'ka Paps'ka Kolehiyasv. Yosafata, 1984. (in Ukrainian).

Rudnyts'ka, Milena. *Invisible Stigmata*, (Rym–Myunkhen–Filadel'fiya: Lohos, 1971). (in Ukrainian).

Khoruzhyy, Hryhoriy. *The Vatican: History and Modernity*, (Львів: Місіонер, 2007). (in Ukrainian).